

“QUTADG‘U BILIG”DAGI ARABCHA SO‘ZLARNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.

Xoshimov Muhammadyusuf
Oriental Universiteti 2-kurs Magistranti

Annotatsiya: Yusuf Xos Hojib tomonidan yaratilgan turkiy adabiyotning nufuzli asari Qutadg‘u bilig o‘rta asrlarda turkiy va arabzabon jamiyatlar o‘rtasidagi madaniy va til almashuvidan dalolat beradi. Ushbu maqolada biz Qutadg‘u biligdagi arabcha so‘zlarning o‘ziga xos xususiyatlarini ko‘rib chiqamiz va ularning ushbu adabiy durdonaning madaniyatlararo dinamikasini va til boyligini tushunishdagi ahamiyatini ochib beramiz.

Kalit so‘zlar: Qutadg‘u bilig, Yusuf Xos Hojib, arabcha so‘zlarni, asar, madaniyat

Аннотация: «Кутадгу билиг», влиятельное произведение турецкой литературы, созданное Юсуфом Хосом Хаджибом, показывает культурный и языковой обмен между тюркскими и арабоязычными обществами в средние века. В этой статье мы рассмотрим особенности арабских слов в знании Кутадгу и раскроем их значение для понимания межкультурной динамики и языкового богатства этого литературного шедевра.

Ключевые слова: Кутадгу билиг, Юсуф Хос Хаджиб, арабские слова, труд, культура.

Abstract: Qutadgu bilig, an influential work of Turkish literature created by Yusuf Khos Hajib, shows the cultural and linguistic exchange between Turkic and Arabic-speaking societies in the Middle Ages. In this article, we will examine the peculiarities of Arabic words in Qutadgu knowledge and reveal their importance in understanding the cross-cultural dynamics and linguistic richness of this literary masterpiece.

Key words: Qutadgu bilig, Yusuf Khos Hajib, Arabic words, work, culture

KIRISH.

Qutadg‘u bilig matnida o‘ziga xos xususiyat va ahamiyatga ega bo‘lgan arabcha so‘zlarning mavjudligini ko‘rish mumkin. Turkiy rivoyatlarga singib ketgan bu arabcha so‘zlar turli madaniyatlar va intellektual ta’sirlarning o‘zaro ta’sirini aks ettiruvchi til an’analarining uyg‘unligini o‘zida mujassam etgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI.

XI asrda Yusuf Xos Hojib qalamiga mansub “Qutadg‘u bilig” turkiy adabiyotning salmoqli asari bo‘lib, o‘sha davrning madaniy va lingvistik manzarasi haqida tushuncha beradi. Qutadg‘u biligning diqqatga sazovor jihatlaridan biri uning matnida arab tili va madaniyatining o‘sha davrda turkiy dunyoga ta’sirini aks ettiruvchi

arabcha soʻzlarning mavjudligidir. Biz ushbu maqolada Qutadgʻu biligdagi arabcha soʻzlarning oʻziga xos xususiyatlarini oʻrganamiz va ularning lingvistik maʼnolarini tahlil qilamiz. Qutadgʻu biligdagi arab soʻzlari oʻzlashtirish va moslashish jarayonini koʻrsatadi, bunda arab atamalari turkiy til tizimiga singib ketgan. Bu oʻzlashtirilgan soʻzlar koʻpincha oʻzining asl arab ildizlarini saqlab qolgan, lekin turkiy til namunalari moslashish uchun fonetik va morfologik oʻzgarishlarga uchragan. Bu qarz olish va moslashish jarayoni turkiy lugʻatni boyitdi va arabzabon jamoalar bilan muloqotni osonlashtirdi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR.

Qutadgʻu biligga arabcha soʻzlarning kiritilishi matnning maʼno jihatdan boyishiga xizmat qildi. Arab tili ilm-fan, falsafa va din tili sifatida matndagi ifodaning aniqligi va teranligini oshiruvchi koʻplab maxsus terminologiyani olib keldi. Arabcha soʻzlardan foydalanish nozik taʼriflarga imkon berdi va faqat turkiy lugʻat bilan ifodalash qiyin boʻlishi mumkin boʻlgan murakkab gʻoyalarni yetkazdi. Qutadgʻu biligda arabcha soʻzlarning mavjudligi oʻrta asrlar davridagi turkiy va arabzabon jamiyatlar oʻrtasidagi madaniy almashuv va oʻzaro munosabatlarni aks ettiradi. Bu soʻzlar madaniy aloqaning lingvistik belgilari boʻlib xizmat qiladi, turli til va etnik guruhlar oʻrtasida bilimlar, eʼtiqodlar va amaliyotlarning uzatilishini koʻrsatadi. Matnga arabcha soʻzlarning kiritilishi oʻsha davrda turkiy dunyoda intellektual soʻzlashuvning kosmopolitligini koʻrsatadi. Qutadgʻu biligdagi arab soʻzlari turkiy fonetik qoidalar va soʻz tuzilmalariga moslashish uchun fonologik va morfologik oʻzgarishlarga uchragan. Bu moslashish jarayoni arabcha tovushlar va soʻz oxirlarining turkiy talaffuz va grammatikaga mos kelishiga olib keldi. Arabcha soʻzlarning turkiy matnlarga integratsiyalashuvi oʻquvchilar tomonidan uzluksiz singdirilishi va tushunilishini taʼminlash uchun til uygʻunligini sinchkovlik bilan koʻrib chiqishni talab qiladi. Qutadgʻu biligda arabcha soʻzlardan foydalanish ramziy va obroʻli maʼnolarni ham oʻz ichiga olishi mumkin. Arab tili Qurʼon va islom ilmi tili sifatida oʻrta asrlarda islom olamida hurmatga sazovor boʻlgan. “Qutadgʻu bilig” kabi turkiy adabiy asarlarga arab atamalarining kiritilishi intellektual nafosat, diniy taqvodorlik yoki madaniy nafosatni anglatib, matnning obroʻ-eʼtibori va obroʻ-eʼtiborini zamonaviy auditoriya orasida oshirishi mumkin edi.

XULOSA.

Xulosa oʻrnida aytish mumkinki, Qutadgʻu bilig asaridagi arabcha soʻzlarning oʻziga xos xususiyatlari oʻrta asr turkiy adabiyotidagi lingvistik oʻzlashtirish, madaniy almashuv va semantik boyitishning murakkab dinamikasini koʻrsatadi. Matnda arab lugʻatining mavjudligi nafaqat turkiy va arabzabon jamiyatlar oʻrtasidagi tarixiy aloqalarni aks ettiribgina qolmay, balki tilning turli til taʼsirlarini uygʻunlashtirib turish qobiliyati va ijodkorligini ham taʼkidlaydi. Qutadgʻu bilig asaridagi arabcha soʻzlarning lingvistik jihatini oʻrganib, oʻrta asr turkiy dunyosida adabiy anʼanalar va

intellektual nutqni shakllantirishda tillar va madaniyatlarning o'zaro bog'liqligini chuqurroq anglaymiz.

REFERENCES.

1. Yusuf Khos Hajib. Good knowledge. - T.: Science. 1971
2. Vahidov R.J., Eshankulov N.R. History of Uzbek classical literature. Part 1. - T.: Writers' Union of Uzbekistan. 2006.
3. Yusuf Khos Hajib. Kutadgu Bilig (Knowledge that leads to happiness). // T - "Uzbekistan" creative publishing house 2019. 240 pages
4. Yusuf Khos Hajib. Kutadgu Bilig (Knowledge that leads to happiness). // T - "Uzbekistan" creative publishing house 2019. 240 pages
5. A. Soghoi. H. Karamatov. Timur's rules. // T - New way Polygraph Service. 2019. 160 pages
6. Yusuf Khos Hajib. Kutadgu Bilig (Knowledge that leads to happiness). // T - "Uzbekistan" creative publishing house 2019. 240 pages